

ՄԵԳՈՒՆԵՅԱՍԵՆԻ

Բացմանը արդեն անարգրութիւնը հասնում է
Թիֆլիսի մէջ Հրապարակողի ծառայող
ժողովարան Լեւոն Իսկրապետովի հրապարակ
մէջ, իսկ արդէն չաղանդութեամբ Պարոտեի Հո-
գաթարդարան ծառայող:

Ի բազմաթիւ շաբաթներ մէջ անգամ հրահրապարակող-
ան շաբաթներ, եւ արդէն գիտն է մէջ մա-
տեն Լեւ Թիֆլիսիցում հաւել աղանդիչութեան
բնէ չաղանդութիւնը:
Ու որ աղանդիչ զաւանդականութեան համա-
րեւէ Գործի վերաբերեալ յայտարարութեան ար-
դեւ Լրագրի մէջ, ամէն 4 րոտի համար հը
վճարի 1 հոգիի արծաթ:

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱՅԵՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲՈՒՆԻՏՐԱԿԱՆ

Համար 18. Լաւճին տարի. Մայիսի 3

1858 ամի:

ԶԱՆԱՅԵՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սուրբ Իշխանին, ամբիւն 6. Հայկազն Իշխան
Ղ եներալ Լիւթանտանտ Ստիլ Գոլսեփեան Բեհրու-
դեանցի մահուան բոթը հասանելով ամենայն Հայոց Հայ-
րապետական տարբ Լ. Թոմէ Իշխանին, մեծ արտա-
թիւն է ձգում բոլոր Սիւրբանութեան արտից վերայ:
Սիւրբազրելով աչաց առաջը քաջ Ղ եներալի հայրենա-
սիրութիւնն և ջերմեւանդութիւնն առ եկեղեցին և առ
Սիւրբանութիւնն, որ ցոյց է տուեալ երկար ժամանակ
Երեւանի նահանգապետ լինելով. նորա քաջութիւնն որ
այս վերջին տարիներումն ցոյց տուաւ Շիրակայ նահան-
գում և անկասա պահեց տարբ Լ. Թոմէ և Հայաստան
աշխարհն յարձակմանէ թշնամեաց, փութացան և նորա
ցոլցանել իւրեանց երախտագիտութիւնն պատուելով նո-
րա անմոռանալի յիշատակն անջնջել տպաւորեալ նոյա
հոգւոյ և սրտի մէջ. ուստի 'ի 6 ն ամբիւն Լ. շխարհա-
մարան եկեղեցիի նշանակելով կատարել հոգեհանգր-
տեան կարգն: Մին 'ի գերապատիւ եպիսկոպոսաց մա-
տոյց զարգացան պատարագն 'ի վերայ տարբ սեղանոյն ան-
ուանեալ Իշխան Տեղ փան փրկութեան հոգւոյ հան-
գուցեալ Իշխանին, և տարբ պատարագի աւարտման յե-
տոյ ամենայն եպիսկոպոս, փարդապետ և քահանայք
զգեստաւորեալք և ամենայն ուխտ մանկանց եկեղեցւոյ մա-
մեղնօք, խաչք և խաչվառօք կանգնին յառնի մայր
Եկեղեցւոյն, որ գտանվում են և մեծ բազմութիւն ժո-
ղովրդականաց, և միաբան սրբոյ Լ. Թոմէի Գոմիէ վար-
դապետ Շահնապարեանց կարգում է ճառ դամբանա-
կան, և յետ ճառին սկսանեն երգել շարական, և Լեւ-
իկոյն Բատուած սկիզբն արարչութեան, և այլն, և Լեւ-
րամանեալ բոլոր հոգեւորական դասուց մեծոյց և փոքանց,
հոռն աղբաւոյց առաւ պաշտամանդքամ, և յետոյ հրա-

ւերելով բոլոր հանդիսականներին սեղանատունն Լ. Թո-
մէի տալիս են լիւրի ճաշ, խնդրելով Լ. Թոմէի փան
դասերը Հանգուցելը հոգին ընդ դասի սրբոց Օրաւարաց,
և իւր մեծ հովանաւորութեան ներքոյ պահել Պայծառա-
փայլ Բեհրուդեանց երախտաւոր բարեբար Իշխանաց տունն:
Խորձը սրբազան Տեղապահ Ղաւթ Լեւ Լեւ Լեւ Լեւ
կոպոսն և անգամ Լիւթոյի սրբազան Սիւրբ եպիս-
կոպոսն ամբիւն 12 փրկութեան նամակներ են գը-
րել առ եղբայր Հանգուցելոյն Իշխան Գրիգոր Գոլսե-
փեանն և առ կին Ղ եներալին իշխանուհի Սա-
րիւմ Սողոմոնեան, յետակից լինելով ընդ այն ան-
դառնալի մեծ կորուստն, այս նամակաց հետ ուղարկում
են և դամբանական ճառն, որ լրագրիս միջոցաւ հրատա-
րակում ենք:

ՃԵՌ

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ

'ի հանդիսի հոգեհանգրտեան պայծառափայլ Իշխան
Ստիլ Գոլսեփեան Բեհրուդեանց հանգուցելը 'ի Տեղ
'ի 10 մարտի 1858 ներկայ ամի:

'ի ճակատամարտէն 'ի ճակատամարտէն յաղթական
պատիւ և 'ի գոռ պատերազմէն ընդ թշնամեաց խաչին
Բրիտտով յայս փառացի ճառար փառաց սրբութեան,
'ի ծոց տրին անմոռ մարտը մայրութեան լուր բարե-
լուր սրբախորար դարձի և աւետարտ դարձեան հարու-
ղատ զաւակի սորա քաջամարտի Հայազն Իշխանին մե-
րոյ հրամանատարի ներգործող զօրավարին և Լիւթանտանտ

տոհմանին Տաճկաստանի Ապարապետ Արեւոյ Քահարաբեանց, որ առ ինքն ձգեալ զգերազանց յարգանս մեծարանաց ըստ գերազանց յաղթանակութեան իւրոյ՝ երեք ամբ յառաջ շարժէր զհամայնից Չեր զսեր ուրախաւթ բերկրութեան՝ սրտաւորութիւն և ճոխ հանդիսիւն երկայնաւ նմա առ ՚ի շնորհաւորել զգաւրաւոր նորա առ մեղ. տեսանելով այժմ՝ զի զոյժ մահաւ նորին զհակառակին զարթոյցանէ ՚ի Չեղ զկիրս ցօղել յաչաց դարաւորսն ախրութեան ընդ անդարձ մեկնելն նորա ՚ի մէջն Յայտմ տաճարի իջման Սիւանի՝ յորում յայնժամ երգ. ք. ցնծութեան ՚ի բերան ամենեցուն ձեր հնգին շնորհաւորական բանիւ ընդ շքեղ հանդիսավեհութիւն Մորա, այժմ տեսանելով զտխար տեսարան հանդիսի հսկանդատեան նորա կազմեալ ՚ի միջակերտն, և շարժ զնախա պարսաւեալ, և զարտաւորաւոր ուղանալիս ձեր ՚ի նոյն յառեալ՝ ցաւիք ՚ի հոգի ընդ խնարհելն արդէն ի հոգ տալանին պաշտպանին սուրբիւր Մղգի ասեմ՝ զորոյ զարթմանս նա յերկինս բարձրացոյց իւրով անբեկանելի հաւատարմութեամբ առ Բանարարեպաշտ Տէրութիւնն **ԱՆՅԱՆՔՈՒԹԵԱՆ ՌԱՍԱՅ**, և իւրով քաջագործութեամբ յերկուս պատերազմունս ՚ի դաւառի Շիրակոյ արեւոյ զարտաւոր յամենայն աչաց Հայաստանեաց յերեւոյ արհաւիրաց պլազի թշնամեաց ստաններոյ:

Բեղարե՝ և թէ յիսկութիւնն հայեցոյք առարկային, աննկելի են մեղ, մեղ հոգեորակմանս ցանցախ արեւելի ընդ հարուած մահաւ որ և իցէ մահահանալի, և կամ՝ առ անշտի սիրոյ կոծոյ կազմել տեսարան, և ժամ և բոյժ տահմանել սոյն: Սանաւանդ զի մեք առաւել զխաներ զիսկան յապարկութիւնս մահաւ, զիսկան զգաւրաւորութեան նորա զիշատակ, զիսկան և զայն, զի մահն է, որ ածէ զմարդն յանմահութիւն և ՚ի յաւիտեական երջանութիւն, եթէ բարի հոգեւոր և Մատուածհաւնոյ առաքինութեամբ այնու զեկանտ իւր զերկրաւորս կրնն բեցէ որ: Բայ զի մահ այսպիսի հոգեկալ արանց զիւրապանց, որոյ բարեբաղութեան շնորհիւ առ կենդանութեամբ նոյն բաղումը ՚ի փառս և ՚ի արթմանս ճոխանան, և ապա իսկ զիսկան զաւարտութիւն փայլի ՚ի հանդիսի ազգաւորութեան նոյն՝ երբեմն զիսկ Թագել ընդ իւր և զազմեաց բարեբաղութիւնս: Բայն որոյ պարտ է զայսպիսեաց զարթմանիշատակ օխրապարծութիւնս անձնեղ զբոշմեալ ՚ի տախտակի մտայն անմահացութեան՝ հանաւ պարբեր յիշել: Եւ մէջ միայն ՚ի ներկոյ բուռն կրկն արտաւորութեանց արտաշարժ զպալե տեսարանէս առ ժամս ընկճեալ՝ ցաւել: Պատշաճ է զհանդիստ, զարտաւոր, զանկարութիւն և զարեւմութիւն պարծանաց զփայլելեալս առ կենդանութեամբ նոյն զմտաւ ածելով զինի մահաւ զտահութեամբ և զպարթեամբ յիշատակել: Բայ այժմ, Յիշատակն արգարոց հանդերձ զովութեամբ, Օայն և բնական և բարոյական օրինքն իսկ պահանջին: Բայ մարք առաքինութեան յերանաւորութեան են հաւատաւեալ: Պատի և ամենայն երախտաւորեալք պարախն զերկրաւորս իւրեանց հանապաղ յիշել մէջ միայն ՚ի կենդանութեան նոյն, այլ առաւել զինի մահաւ նոյն: Բայաւոր ազգն իւրոյցիւն առ ինչ զերեւոյն առաւել ընկն զ Սոփիէս զաւարտութիւն փրկութեան իւրեանց ՚ի զարաւանդեան բաժնութեան, եթէ մէջ երախտաւոր հոգ

ւով զիշատակ արտաշարժ փրկութեան իւրեանց ձեռամբ նորա կենդանի պահպանեցին յիշեանաւ ազգաց յարգաւոր Մի թէ՛ զմեր մարմնիկն նոյն բնոյ մահ Յետեւայ Մաւան մահմանայն զենքեանս յերկինս պարզեալան: Օայն զոր Մատուած զինուորեաց ընդդէմ անտառաւոր զանկար իւր, Օրայնի և քան լեր, մի զանդեմեցն, և մի՛ երկնեցն, զի ընդ քեղ է Տէր Մատուած քո յամենայն տեղիս, որ և երթիցն: Յետեւայ ա, զուրի, Գ համար, Օայն, որ զՄատուածոր բաղու իւր գայիս նախիւր ձգեալ ՚ի վերայ քաղաքին Գայեայ՝ անաշտաւեա ժառանգել զայն իւրոյցիւն Գանարթանս և անիւրաւցի՝ սուգ զգեցոյց Երուսաղէմ ընդ մահ Մախարիկ աղատարարին Մախարթանս զերեւաւորութեան զենքն և զազգ իւր ՚ի շարաւոր հարուածոց աղիւզն և զերկրեան արեւաւորութեան զուր թշնամեաց:

Օր է ինձ արեւոյն Հարբ, ՚ի յարացոյց տակ յարաւորեաց բերել ՚ի մէջ զարկնակ իրաւացի արթութեան ձերոյ ընդ մահ հարազի իշտանին մերոյ քաջապաղ յարաւորութեան Մարի Գիւնիկեան Քահարաբեանց, երբ ՚ի մեղ ՚ի մեղ անիւր զարանիկ օրինակ: Սանաւանդ զի ՚ի ժամանակս ժամանակս զուր ձեւացեալ մեր հոգ թագաւորութեամբ քաջանարոյիկ զինուորութեամբ զարաւորեաց՝ ահա պալիս ցանաղ արեւաւորաց ՚ի զրոյցի թշնամիս՝ ՚ի ճոխանայն ճոխայն ցանկին և զազգի ուրախութիւն, իսկ ՚ի նաւորին զհակառակս զարթոյցանէին զիւր արամութեան:

Որ ՚ի ձեռն անդիտանոյ թէ հանդուցեալ ՚ի Տէր ապարապետ Արեւոյ Արեւին Քահարաբեանց մէջ նաւաղ ազգանք հոգւով բոս օրինակի քան նախաւորին մերոյ արթին սպարաւորութիւն Մարգարոյ ՚ի բարում պատերազման մահաւ է և զպարծանս և զաւարտութիւն արթիս ճոխացեալ է իւրով զանապախ քաջագործութեամբ, իւր զարթմանի Մարգարն թէ և ՚ի բարում պատերազմունս զյաղթութեանն ընդաւել է զբարին, տակայն ՚ի վերջին երկուս պատերազմն ընդ Պապոյն անիւր զանդիսաւ ցաւ յերկնեցոյ և արժանի պառ յաւիտեանս ժամանակաց ՚ի կարգս կենդանի զուրաց կալ ՚ի Սիւն Սաւիս և նորին Պայծառաւորութիւնն թէ և ամենահաւաքաւոր հոգւով Մարին **ԱՆՅԱՆՔՈՒԹԵԱՆ ՍԵՏՈՒ** թեան ՚ի բարում պատերազմունս յիշմացս բոլոր զարաւորութեան իւրոյ յառաջողէմ հանդիսացեալ էր զանձն իւր, տակայն ՚ի վերջին առաւել կենաց իւրոյ իւրին շրջանիտաւորութեամբ, զոն լրջմաւութեամբ, անիւր հերարիւ զինուորեալ զորութեամբ անյաղթ խաղին Քրիստոսի ՚ի վերջին երկուս պատերազմունս ընդ թշնամեաց ՚ի դաւառին Շիրակոյ պատկերաւ փառօր, և զպարծանս զինուորութեան իւրոյ լուրջ ժառանգեաց յանձին, որով արդէս զպարծանս և զիտաւ Հոյկայ և Բրամայ մերաւորեաց, զմարք արեւոյ նոյնաց Վիւցաւորութեանց յերախունս իւր եռացուցանելով, տալիս և ՚ի սիրտ մերաւորաց արտաւորեաց զանմահ յիշատակ սիրապարծութեան իւրոյ:

Բայ որ և այլ մեր հոգեորակն դատուց Պատարար գահան մարք Մ. Թուոյ արդ իրթնալիկ իշտանին, որպէս անհրաժեշտ պարտաւորութիւն է աղթմ և մարթմնս մարտաւորաց փառս թագաւորաց, բարեբար իշտա-

նայ ազգային և յաղագո համօրին կենդանեաց և նեղեցիկաց Հայազգեաց, առաւել ևս յաղագո հոգոյ հանդոտեան հանդուցեալ 'ի Տէր բարերար Իշխանին մերոյ, և 'ի վերջինս գործու անձնադէր պաշտպանին Հայաստանի յերեսաց յանդուգն արշաւանաց աշխարհի Թշնամեաց Պայծառասիւյլ Կենալ Սաղի Բեհբուզեանց, սեպհա կան պարտք են յայսմ տաճարի փառաց սրբութեան Սորն լուսոյ առաջն փրկարար խորհրդոյ սրբոյ պատարաւ գիտ 'ի ձայն աղօթից ինդրուածոց միտքան մտղթել տաւելով, 'ի Տէր Եհուու զհոգի հանդուցեալ Պայծառասիւյլ Կենալ Սաղի Բեհբուզեանց 'ի գառաքաջամարտիկ զինուորաց իւրոց դասեաց 'ի փառս վերին կոչման արքայութեանն երկնից, Եւ 'ի վերայ տան նորա, և զաւակացն հովանաւորելով զեր նախնականեան և զպաշտպանողական զօրութիւն Մատաւոթեանն երկայն աւուրբ պահպանեաց հանդերձ գերօրինակ սիրագործութեան 'ի փառս անուան իւրոյ և 'ի սրբօրհնս Բզըխ Բրամեան Լմէն:

'ի 6 Մարտի 1858 ամի:
'ի սուրբ Լճմիածին:

Դանիէլ վարդապետ
Հահնապետեանց:

Պատարօշիկ Սարգիս Իւղրաշեանց այս տարի մարտի 15 էն սահմանից զգիւլով մեզ այս որոտառչ աւրաթութեամբ լերբ նախկա ինդրէ հաստարակել մեր լրագրի մէջ. կատարելով աշխարհ երիտասարդի կարելի ինդրին, հարկ համարիմ յայտնել արժանապատիւ բաւասեր մեր ընկերացիներին, թէ այս բարեպաշտ յիշեալ անձնո՞ւսկս և ինքն զրէ, բոլորովին անձնութիւն մեզ մօրմնով, ուստի որ ինչ և զրէ, պարտ է համարել նորին ազնիւ քաղաքավարութեան և սպասիրութեան բուռն հոգեւորներն, որ շատիցն այսրոնս է երեւցնում, 'ի յաւելումաց սրտի խօսի բերան:

Չերդ Բժանապատուութիւն

Հայր Ստեփանոս:

Չունիմ թէպէտ բախտ ծանօթութեան ձեզ հետ, բայց շատ եմ լսած ձեր բարեպաշտութենէն և աղգասիրութենէն այս ձեր ամենագովիկ գործի մասին, 'ի Ն. Զայաստանի, լրագրիդ համար տուն, որոյ համար կարօտ է և քաղցեալ ամենայն ազգ. Հայոց և նորին հոտառ մնարց համար միշտ առ Մատուած աղադակէ, թէ պէտ իմ ճակատադիրը ձգել է ինձ Գաղտանի լեռների մէջ և զրկել է 'ի հանդարտ կենդանաւարութենէ իմ հայրենիքումս, բայց որքան մեծ իցէ տարածութիւնս, որ բաժանումէ ինձ իմ ամենասիրելի Հայաստանէն, այնքան ես միշտ երես գործընումսմ գէպ 'ի նրան, և կաշումսմ նորա վերայ Մատուածային օրհնութիւնս:

Մարտակի եղև ուրախութիւն իմ երէկ առաւօտ երբ յանկարծ ոտացայ լրագիր իմ հայրենական լեզուով սպարեալ, որն դուք աշխատել էք հրատարակել. ես այս անակնկալ բանին ոչ հաւատացի, ոչուցի կարգով:

և սրտիս շատ ուրախութենէն աչքերս արտասուքով լըցուեցան. 'ի հարկէ չափահաս մարդին օրհնը չէ լալ, մտնաւագ զինուորականին, բայց ներքին զպայմաններն էսպէս բաներ չեն հարցնում. ինչ և իցէ արտասուքս զպէսցի և կարգաւ յառաջ տարայ, և այն երկու երեք անգամ կրկնելով միշտ մեծ հաճութեամբ, Զանկանարով այս ուրախութեանս մասնակից անել և սիրելի ընկերներին և շատացնել ձեր տարազաւորութիւնը, հրաւրելի (ցաւելով տունմ միայն 6 մարդի) պարսն պրապօրչիկաց Մատուածաթեանց Երեւանցոյն, Թիֆլիզցի Գորգանեանցին, Իւնկերաց, Մելք-Ղզամարովին, որ Երեւանումը երեւելի աղգատո՞ւմէ է, Եւրպի Մարադեանին, Թիֆլիզցի Մարադեանցին և պարսն Պարսպանեանցին, Զայց տուի սոցա ձեր հայրենասիրութեան գեղեցիկ պատգիւ, որը չափազանց ինդացին և յայտնեցին կառեցողութիւնս ստանալու այդ լրագիրը: Եւս պատճառաւ փարիկ ինձնայք կաղմեցիք, թէպէտ մեր բառալիծին՝ որոյ մէջ մեր հաշուում ենք, կանդնած է սահմանումն ընդարձակ Ուսուց Կայսերութեան Գաղի Կումուխ գեղումն, և թէպէտ և ես այն գիշեր պահանարդ (կարտու) էի, ամենին չքնած և մնամ, բայց Հայաստանի Սեղուն գորացրեց իմ անգօրացած անդամներս և մտանալ տուեց անցեալ գիշեր վայ անհանգստութիւնս. մեր ինձնայի առաջին բաժակն առջափեցիք վստն կենաց և առողջութեան Կարին Պայծառափայլութեան Կովկասեան Տեղափախ կենալ Բաւրաթիսիւնս, որոյ տեղափախութեան ժամանակը Հայաստանն արժանացաւ այս մեր պատուական լրագրին. այս կենսաբաժակի վերայ երգիչ զինուորը երգէին, և մեր բարձրաձայն ուրայ (կեցցէ Լըբայ) երգեցը: Երկրորդ բաժակ իմեցինք մեծապատիւ սուրբ Լճմիածնայ ամենայն Միաբանից կենացն, որոյ Հայաստանն պարտաւոր է իւր անունիւրը և սուրբ հաւատն պահպանելու համար: Ո՞վ դու մեծ Սրբութիւն Հայաստանի Լճմիածին, առ և ձը դած լինի անգութ ճակատադրին քս հարաշատ օրդին, նորա սրտին բո սուրբ անունն և անուհ յիշատակը չէ կարող ջնջել ոչ հեռաւորութիւնս, ոչ ժամանակն ոչ այլինս): Երրորդ կենսաբաժակն կամեցաք ձեր երկարակեցութեան համար խմել, որոյ խմելոյ ժամանակը ձեռներէս բռնած առնէինք Սեղուն լրագրիդ 3 համարն, որին ուրախանելով վերեւ էինք ձգում և բռնում օդի մէջ. այս զինուորական ստիւքութեամբ կարծումէինք, որպէս թէ բախտ և պատիւ ենք գտել ձեր Բժանապատուութեան վերաւեր գչել և ցնցել: Սրանից յետոյ չորրորդ կենսաբաժակն իմեցինք մեր վսեմափայլ Լազարեանց Իշխանոց սոհմի մասին և ապա Սեղուն Հայաստանի աղգասեր Պարծակցայ և Բաժանորդաց կենացն, Զինդերորդ բաժակ ուրախութեան իմեցինք Մատուած սրանդեղադրմն օրհնելով մեծահոգի գիւնական Հայր Գաղիէ Լ. Ս. վաղուփայլ և նորա երեք բարեմիտ և քաջութեան Բնիկ բաց կենացն: Եւս նկատելով Լազարի Թշնամեաց սարբը միշտ տիրութեամբ 'ի միտ բերեմ մեր աշխարհահաշակ ծերունի Հայաստանի Բարաւեան Սափա լեռան: Երէկ բոլոր օրն ուրախութեան մէջ անցկացրի, և այսօր ինձ մի մեծ բաղդի պատահած համարիմ: Եւս յայտն տէր հայր ամենայն հոգւով և ամենայն որոտով ցանկամ, որ ձեր գեղեցիկ գործը Բաւածով յառաջանայ, և կատարե-

լազործի. Յայս մեծ ունիմ, որ մեր անուանի Հայրենի տանը Վիտնականքն և մեծատուն Հարուստքն ինչպէս ընթացաց պահպանեն այդ Հայաստանի նորածին և միւսին Սեդուր, առաջինքն իւրեանց բաղմախորձ խնամտան գրկենքով, և երկրորդքն առաքաձեռն օժանդակութեամբք:

ԵՐՏԵՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փարիզ. Մարտի 30. Յայտնի է, որ Լամարթին բանաւորեղն զանազան ձախորդութեանց պատճառաւ, այժմ շատ դժուար դրամական հանդամանաց մէջ է: Սրան օգնութիւն անելոյ համար Մախմուտ պատգամաւորքն որք էին դահազուի Լալրոն, կալուածատէր Համարքն և Ք. Բ. Բոյ Սեւին հրաման խնդրեցին ի նախարարէն բանաստեղծին օգնելու համար ստորագրութիւն պահանջել: Լալրոն անմիջապէս բանիս պատասխանեց հետեւեալ նամակով. «Պարոն՝ պարոններ: Ես պատիւ դուայ իմաց անել Վայսերն երեկեան ձեր տեսութիւն դուայ պատճառն: Սեւին համար Վայսերն պարոն Լամարթինի վիճակի մասին շատ սաստիկ տրամեցաւ և հաւատարմ գիտէ, որ Վալդիւայ պատիւն կը պահանջէ նորա վիճակի մասին հոգս անել, որ աւելի չվատանայ: Սեւինից օչ որ անմիջապէս չի մնալ, երբ բանը օգնութիւն տալու և հոգս անելու համար է մեր նախապատիւ մատենադրերից մէկին, և Վայսերն քաջ քան դուայ գիտէ ձեր երեկել քաղաքացւոյ ծառայութիւններն: Ստալարոն՝ որ ահա սառն տարի է, որ կուտում է անութիւն գլխաւոր խառնարարաց հետ, չէ մոռնում, և երբէք չի մոռնալ Լամարթինի 1848 տարումն արած ծառայութիւններն արեւոյն դարձոց բարեկարգութեան մասին, նոյնպէս և նորա արիական դիմողքաւութիւնն, որ աղաւթից Վալդիւայն դժբաղդութեան և անարգութեան: Ես հրամայեմ ձեզ բանալ ստորագրութիւնը, որոյ համար դուք այդպիսի վեհանքութեամբ արարելք առաջին քայլաւորին և ուրախութեամբ սրտի յայտնեմ ձեզ, որ Վայսերն առաջին ինքն յանկանայ մոռնանել ստորագրութեան մէջ իւր անունն:

Նախարար ներքին դործոց և ուղահովութեան հասարակաց

Կապիւնան:

Նախարար այս նամակը անաւարտից կաղատէ Լամարթինին յետագայ հալածանքներից նորա հակառակորդների կողմանէ յորոց չէր ինչ արգելք դրաղել իւրեանց յատուկ դործերով: Երբ թէ ստորագրութեան վախճանը կը ինչ այնքան մեծ, որ երեկել Բանաստեղծն վերջ կ'ուայ հասարակութեան խօսելուն իւր ողբալի վիճակի վերայ: Ոչմիւս օրինակ մարդ չէր յանդիմանում նրան, թէ պարտք ունէ կամ նա բանումն ինչպէս խախտել, որ պարտքն հատուցանելուց յատուկ էր տեսանել թէ նա ինչպէս մշտ բաղձաւոր էր յոյս տալի հասարակաց լաւութեան համար, բայց հեմայ բան չկայ, այժմ նրան շուտ կ'օգնեն, մանաւանդ որ Վայսերն ինքն կ'օգնում է օգնութեան մասնակից լինել:

Մենք և յայտնի է, թէ այս ամենայն դործումն Վայսերն կը լինի մեծահոգի ներողամտ իւր 1848 ամի նախորդին:

(Սրանի հայրենիք իմօր մէջ դիշերը տալեցաւ մարմանէ արձանի վերայ, որ դրած էր հրապարակում այս յետագայ մակագրութիւնս. յիշելքս (Սրանի աներկիւղ պաշտպան խաղախան անկախութեան որին բռնաւորութիւնն ի մահ դատարարեց, սպասէ յետագայաց՝ մեծարանաց, համազգացութեան և վրէժխնդրութեան, և յուսոյ թէ նորա փաշէն կը հանդատանայ մարտիրոսաց սաւառի մէջ, յորժամ Քաղաքացւոյ խաղախան դուս կանեն: Վալդիւայն ժանդարմա սասցեալ այրումն մեծ աշխատանք ջնջեց այս մակագիր ամբոխի առաջին: Քաղաքի շատ ուրիշ տեղերումը այդ մակագիրը աներկ պատերի վերայ կ'այցրին:

Լամարթին. Մարտի 28. Ստալարոն պատառումը Սարտինոյ արքայադրի Վեդորդին մոռնում, որ ինչպէս երեւում է մտադրել է Վոն Պետրո Սաղաւորի մեծ քուեր հետ նըշանուի, որոյ անունն է Ինֆանտ Վոննա Մարիա Մենա: Հիւսիսային նահանգը մարտի 19ին երկրաշարժութեան կը լինի ներս թիւն որոյ յառաջ լուեցաւ ստոր երկրայ թնդիւն: Վիշի և Սոնորիւլի մէջ վնասուեցան շատ աներ, բնադուեցան պատեր, և ահագոյով բռնած բնակիչքն այդեաց և հրապարակաց մէջ վրիւթիւն որոնեցին:

Կորնթոս նոր քաղաքը պէտք է շինուի մի և նոյն անուան ծովածոցի ափումը Սիկի դեղին մօտ: Հուստացնումն, թէ հաղորդակցութիւնն Յունաստանի և Ռուսոյ նաւահանգստաց մէջ պիտի կատարուի Ռուսաց շահեւանքով:

Ռբեստապրիլի 8. Սարտինոյ արքեպիսկոպոսն յանձն առաւ Քլեքսանդրիոյ պատրիարքութիւնն: Եօգենաւն, Վիկտորս, որ է Վալդիւայաց շողենաւութեան ընկերութեանն՝ խորատկեցաւ շողենաւն կորաւ, նաւորդներն և բեռներն պրճան: Վնդապետ Սիլվիամն նշանակեցաւ նախարար դահազուի միացեալ նահանգաց (Օմանեան կառավարութեան մէջ):

Կոստանդնուպոլիս. մարտի 13. Սարտինոյ արքեպիսկոպոսն՝ որ հրաժարեցաւ յանձն առնուլ Քլեքսանդրիոյ պատրիարքութիւնն, կ'ընկեցաւ ի Կոստանդնուպոլիս Վերցեգովնից եկած լուրերը առաջումն վերայ ակորժաւորքն: Օմեր փաշայն Բաղդատ մոտները ժամանակը պատահեց դիմակարութեան: Սեկմէկու խառնուած ժամանակը ի թիւս այլոց սպանուեցաւ և նորա սղակից Նուրի ի էյն:

Փարիզ. Քպրիլի 2. Լամարթինի համար ստորագրութեան մէջ Վայսերն ընծայեց 10,000 ֆր. արքայադրի յիշումն 1000, և ներքին իրադութեանց նախարարն 300:

Լալրոն փութիւն ծանուցանէ, թէ Վայսերն և Վայսերսին այս ամիս վերջին Քանադարհ կը իննեն դէպ ի Դեմոտերո, որ Հորմոնիոյ մանկամարդ թաղաւ հոյ առաջը դուս դնան, որ է դուսար արքային Սեւինի քուր:

Ի ԱՆՆԱՅԻՐԱԿԱՆ Բ.

Կոնստանդնուպոլսի ի Գաղղիականին ի հետաժողովին
հետևող բանասիրաց:

Սկզբն Հայկոգեան Բարբառոյն:

Հայրենի սեփականութիւններէն ամենից առաջինը
և անկողնադրեալն լեզուի ժառանգութիւնն է, որն որ հայ-
րը թողում է ի վայելել իրա որդւոյն: Հայոց ազգը որն
որ լայն անտի անընդհատ հասել է մինչև մեր օրերը,
մեծաւ իմաստակալութեամբ պահպանել է և երբեք չէ ա-
ղաւաղել կամ այլոյն իրան պաշտպան կամ լաւ ևս
ասել նախ քան զճնշեղեղեան լեզուի թանկագին ժառան-
գութիւնը: Իս բանս ունի իրան հաստատուն հիմունք-
ները պատմաբանների և ժամանակագրների վկայու-
թեամբ: Սա ճշգրտութեամբ աղայուցված է և ունի զո-
րաւոր փաստեր: Իս ուրեմն կարծւմ թէ չեն վերադու-
րել ինձանից, թէ մէկ քանի ծանօթութիւններ առաջ
բերեմ, որոնք յայտ յանդիման ցոյց են տալի և նշաւա-
կում մէկ քանի խոյն և ատեն այլակարծիք մտանա-
ղիների անտեղի ասացումները, որով խօսում են Հայ-
կոգեան բարբառոյ սկզբնաւորութեան վերայ:

Հերոդոտը, Էւդորը և ուրիշ շատ նախնի մատե-
նագիրներ առանց փորձադոյն անգամ հիման կանխելին
(ասացին) որպէս թէ Հայերը փոխադարձի գաղթականներ
են, և թէ նրանց լեզուն ուրիշ բան է, թէ ոչ էն կողմի
ժողովուրդներէ բարբառը:

Բրդեան մատենագիրները Սարգսնի շաղին հե-
տեւելով պնդում են, թէ Հայերը Բորեստանի գաղ-
թականներ են, և թէ նրանց հայրենի բարբառը հնրան
համեմատութիւն ունի Բորեստանացոյ, Վարդհացոյ,
Բրդայեցոյ և նաեւ Բրաքայեցոյ լեզուաց հետ, մինչև
էս պատեւ ազգերը հեշտութեամբ համեմատւմ են մէկ
մէկու: Սղեւեմ կայ արդե՞ք հնադիսի հեշտ հեքեքա-
լան, ինչպէս էս խօսքերը: Ինչու որ Հայոց լեզուն
էս լեզուաց ոչ մէկի հետ չունի ամենափոքր նմանու-
թիւն անգամ: Հայկոգեան բարբառը բոլորովին այլածին
է, և իրան սեպհական հիմունքներով ոչնչ նուազ է
քան Գունաց լեզուն:

Գուտինոս բոլոր ջանքը գործ է դնում հաստա-
տելու թէ Բրմեստանում մէկը թաւաղացի Գա-
անի արած արշաւանքներին ընկերակից գտնելով, Կող-
քից գտնա եկաւ Հայաստան, հաստատեց էն տեղ
իրան համար բնակութիւն, և իրան անունով էն երկիրը
Բրմեստան անուանեց: Պարզ և յայտնապէս երեւում է
կատեղ, որ էս գրոյցը եղբորաբարդ առասպելաբանու-
թիւն է, հիմնուած լայն նաւադնոյթեան ճշմարիտ
պատմութեան վրայ: Իս էս յեղափոխութիւնը մէկի գոր-
ծոյն դեպի միւսը երեւակայութեամբ առաջ բերած է միայն
հնուր համար, որպէս զի յափշտակեն արեւելեան Վա-
հագեան փառքը և համարաւ և ընծայեն Գունաց հե-
րաներից մէկին: Իս մատենագրի խօսած ժամանակին
էլ արդէն շատ հեշտ կարելի է ցոյց աւել նրա ոտայոյ-
թօքների անտեղութիւնը: Ինչու որ Վիտորոս Միկի-
լաօնի, որն որ նախնադոյն է և հնութեան մէջ աւել

հմտագոյն քան զնա, Հայաստանին Բրմեստան անունը
տալիս է Վիտոսի ժամանակից, որն որ 660 տարեով ա-
ռաջ է քան թէ Գաանի առաջնորդութեամբ էլած Բր-
գանաւորներն արշաւանքները: Վիտորոսի առած ժամա-
նակումը կարելի է Գունաստանումը բնակութիւն էլ չէ
երևում:

Եղիպտոսի Սայիս քաղաքի Պարթենիոս քրմապե-
տը, Գունաց պատմագիրների վրայ խօսելով՝ ասում էր,
Գայները մանուկ են, նրանք երբեք չեն ծերանալ,
հնուր որ շատ տգէտ են հնութեան մէջ: Բայն ան-
գամ էս ժողովուրդը, (Գունաց ազգը) թէպէտ միւս
կողմով լուսաւոր, երբ որ կամենում էր խօսիլ տեղով և
ժամանակաւ հեռաւոր բաների վրայ, ընկնում էր մեծա-
մեծ սխալմանց մէջ, նաեւ ամենակարեւոր հատուածներու-
մը: Ուրեմն էս ազգը ինչպէս կարող էր ուրիշ ժող-
ովուրդների ծագումը ճշմարտապէս ի յայտ բերել, երբ
ինքը իրան սեպհական սկիզբը և ծագումը հիմնում է
զժողակ շողկաղթութիւնների վրայ, ստեղծում է իրան
համար ծագրական աստուածներ, յառաջ է բերում էն
պիսի բաներ, որոնց գոյութիւնն անգամ մարդուս բա-
նականութիւնը չէ ընդունում:

Բրդեի ճշմարիտ սկիզբն և լեզուի և օրինադրու-
թիւնների ծագումն բացաճանուցանելու համար անհր-
ժաճեշտ հարկ է յետա ընդ կրունին դառնալ և մանրա-
խաւել էն յիշատակաբանները, որոնք առաւել վաւերա-
կան են և արժանահաւատ:

Հայաստանի ժողովուրդը ի սկզբանէ կենակից լի-
նելով լայն պարտաւորվեցաւ հենց էն ժամանակից մին-
չև մեր օրերը անընդհատ շարունակել և նաեւ պահպա-
նել նրա հետ միասին նախ քան զճնշեղեղեան լեզուն, որն
որ առանդ ընդունեց իրա նախահօրիցը:

Հայոց պատմութեան մէջ ակնեղե տեսնում ենք,
որ լայն մինչև իրա մահը կացաւ Հայաստանումը և կա-
ռավարեց էն երկիրը ինչպէս պերագոյն իշխան: Ի հար-
կէ նա անշուշտ խօսում էր իրան հայր Վամբի կամ
լաւ ևս ասել նախ քան զճնշեղեղեան լեզուն, և ուրեմն
նայր աւանդեց իրան յետագային, և հետեղաբար
որանք էլ միայն էն լեզուն կարողացան աւանդել իրանց
յետնորդներին, ինչ որ իրանք էին խօսում: և էս աւան-
դութիւնը հօրից որդի անընդհատ շարունակվեցաւ մինչև
մեր օրերը:

Իայ յայտնանէ, որբաղան ժամանակագիրներին մը-
տիկ տալով՝ լեզուաց խառնակութիւնը պատահեցաւ 114
կամ ըստ այլոց 200 տարի ջնջեղեղեց յետոյ: Լայն
մատենագիրները ինքեանք, որպէս և Հայ պատմագիրնե-
րից շատերը վկայում են, որ լայն իրան յետագայ սե-
րունդների մէջ Հայաստանումը կացաւ լեզուաց խառ-
նակութիւնից գտնւմ 150 տարի էլ յետոյ: Ուրեմն էս
տեղից հաւատարի է, որ, ոչ էս Վահագեոր, և ոչ էլ
նրանք՝ սրբ նրա հետ հետեղ մնացին, ամենեւին մասնակ-
ցութիւն չունեցան լեզուաց խառնակութիւնումը, և
էս անցքը պատահեցաւ միայն էն մարդկերանց մէջ, որք
լեզուները փոխուած ցերեցան էլան, փոխեցան աշխարհ-
քիս զանազան կողմերում: Իայայայտ է ուրեմն, որ
Հայաստանի ժողովուրդը նախկին բարբառը մնաց ամենայն
շիւթութիւնից և այլոյնութիւնից ազատ:

Բաղնութիւն յիշատակարանները՝ սցին է տեղերի ա-
նունները և յաղագումար երգերը՝ որոց մէջ փառա-
ւոր են հանդիսացնում Հայերը հին ժամանակում պա-
տահած և մնացած մեծագործութեանց դէպքերը, և ո-
րոնք առ յամէ աւանդութեամբ պահպանելով չ'անե-
ցան ամենեւին հակառակորդներ, Էս աղբի լինելով իւր
և հաստատուն բնակութիւնը, որին Այլը և իրան գեր-
դաստանը ծնունդ տալին հենց կն տեղումը, հաստա-
տակէս հաստատում են, ինչպէս նրանց սիրելեական լե-
զուի հաստատութիւնը, նայեալէս և նրա կն լեզու լինե-
լը, որն որ այժմ խոսում են Հայաստանումը:

Ո՛հ հին պատմութեան մէջ և ոչ նորումն հապի-
տի մէկ յիշատակութիւն չ'իւր, որ մեզ բռնադատի հա-
ւատ ընծայել, որպէս թէ իրական փոփոխութեան տակ
լինած լինի կն լեզուն, որն որ սիրումը խոսում կին
Հայաստանումը, և թէ կն երկիրներն բնակիչը տեղա-
փոխում լինեն աղբովն աշտարհէս հետաւոր տեղերը:

Դասերը սնդեցին արդարեւ, որպէս թէ Հայկազն
ժողովրդեան բարբառը, Բարբառաց, Տիրացաց կամ
այլոց մասնաւոր լեզուն է, բայց մեր յոյց տունը եղ-
որինակ հաստատութիւնների տեսնում լինելը, լստ որում
եղ աղբիւրն արձանագրութիւնները՝ որով պնդում են թէ
Հայերը երանց լեզուն փոխ են առել, մեղ կնպէս ծանօթ
են, ինչպէս Հայաստանեայցի:

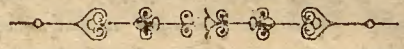
Որ և իցէ թողաւորութեան մէջ փոփոխութիւնների
ամենից յամբը և վերջեր հայրենի բարբառայ աղբիւր-
նութիւնն է, այս միայն կն ժամանակը կ'պատահի, երբ որ
մէկ տախտակահան կարէր կամ բռնութիւն օրէնք դնե-
նրա վրէն: Եսե մեր օրերումը գտնում ենք Գաղղիաց-
այց նախկին լեզուի հեռերը, որն որ սղպաւե աղբա-
տաղոյն է և անկարգ քան ամէն լեզուները: Ին էլ ի-
մանում ենք նոյնպէս, թէ ինչքան յառաջագիտու-
թիւններ է արել և փոփոխութիւններ, և մինչև ի՞նչ
աստիճանի կանխաւորում է մեր ժամանակահատը: Բայց
Հայոց լեզուն կտպէ չ'էրաւ, նրանց լեզուն հարուստ է
բառերով և հնչմաններով կամ ձայնելով, և իրան
իշխանութեան տակ ունենալով աւելի քան երեք հարար
արժանատիւն բառեր՝ ընդունակ է միանգամայն յերի-
րել և պատրաստել իրան համար բարդ բառերի անթիւ
բաղնութիւն, ինչքան որ մասնաւորը աշխոյժը և եռան-
գը սահման կ'կտրեն իրանց համար: Ո՛հ մէկ բանով կա-
թա չ'է Հայոց լեզուն արել լեզուացի, թէպէտ նրանց
երկիրը յաճախակի փոփոխութիւններ կրեց քաղաքական բա-
ների մէջ, և փոփոխակի կառավարուեցաւ Հայ կամ օ-
տարազգի իշխաններից, բայց նրանց հայրենի բարբառը
ամենեւին չ'մոտա իրական փոփոխութեանց տակ:

Եկեղեցական պատմագիրներից շատերը՝ առաւել
Բառաւաճաշունը յարգելու համար, քան թէ իրանց կար-
ծիքը հաստատելու, յամառեալ են Զեռմ՝ Էս բանիս
մէջ, որպէս թէ Երբայցեցին է ամենից առաջին և հը-
նազոյն բարբառը, Բայց և այնպէս յարգելի լեզուն
ուչ այլ ինչ է, եթէ ոչ բաղադրութիւն ինն Բաղղեա-
կանից, Եղիպտականից և յայլոց լեզուաց:

Երբայցեաց աղբի հայր Բարսամբ Բաղղեացաց
երկրինցն էր, որի մաս էլ պատահեցաւ լեզուաց խոս-
նակութիւնը: Բառաւաճաշունը Բաղղեթի դրէ մէջ

կարդում ենք (Յուդ, 7. 42. 6. — 8. — 9. համար.)
որ Հոլեփեռնէս Բարոնց զօրութիւնը երբ որ հարցնում է
Երիտիւնին, թէ ի՞նչ աղբից են Իսրայէլացիք, նա պա-
տասխանում է, թէ Բաղղեալուս այս են յաղգէ Բաղղե-
այլաց, և պանդխտացան զառաջինն ի Միջագետս . . .
և հրամայեաց նոցա Եհոն երանել ի պանդխտութե-
նէն և դալ բնակել ի Բանան: Եւ ելին նոքա յԵ-
գիպտոս, քանզի եղև նալ յերկրին Բանանայաց և պան-
դխտացան անդ, մինչև մտան և եղին անդ բազում յոյժ
յընթացա 400 տանց, և ոչ էր թիւ աղբի նոցա . . .
Եւ յա ժողովարդը՝ որ երկար ժամանակ լատիւսաւորն
կեանք վարեց Միջագետումը Բաղղեացաց, Եղիպտաց-
այց և Բաղղեացաց մէջ, իրան գերութեան զանազան ժա-
մանակներումը հարկադրուեցաւ, որ մեծամեծ փոփոխ-
ութիւններ անի իրան լեզուի մէջ, և ուրեմն արել բան
չ'կարողացաւ լինել իրան սիրելաւորութեան մէջ, բայց
միայն Բաղղեական լեզու, որն որ նրան աւանդեց Ե-
րազամը:

Պ. տէր Գրիգորեան Սուրբաբանց:

ՀԱՏՈՒԱՅՐ

Ի Բարբառաւեանց Միայնի, Պարբառեանց:

Կիւն 134 թիւ Երանաւորութիւն: 157

Ո՛հ է կերել երրորդ հարց:

Բառաւոր փոլ Յովհաննէսը զարթեցուց անցաւ
լին և ասաց, թէ ժամանակն է ճանապարհ ընկնելու:
Մնացուրը յառաջ զարմացաւ եղ առաջարկութեան վրա
կնդուր որ անցեալ օրը ամենեւին խօսք էլ չ'էր ելել ճա-
նապարհ գնալու համար:

— Ինչիցն է, որ եղպէս շատ բեղբեցուց քեզ
քաղաքը, հարցրուց նա Յովհաննէսին:

— Ի՞նչ կայ էս անգ, պատասխանեց Յովհաննէ-
սը: Բաղղեալութիւն չ'է ևն առի, մշակու թիւն անկու-
յժ չ'անինք: Բայց յայնմանէ ամեթ էլ պէտք է ա-
նենանք, տան տեղը համ պարտական չ'է անխալ կերակ-
րել մեզ:

Երբիւր: համառ խօսքերը տախտակին անցաւ օրին
դովել իրա մտքումը Յովհաննէսին, և նա սկսեց պատ-
րաստուիլ ճանապարհ ընկնելու:

Եղ միջոցումը զարթեցաւ տան տեղը, և խմանա-
լով՝ թէ հիւրերը դնում են, հրամայեց բերել պատուա-
կան նախաճաշիկ, կուշտ ուտելուց նրանց և մնաք բարե-
տակաւ ժամանակը ընծայեց ամէն մէկին մէկ մեկ մանկեթ:

Մնացուրը վեր առաւ մանկեթը և աղօթք արաւ,
որ Բառաւաճ հարկաւորակ հատուցանի, Բայց Յով-
հաննէսը չ'էր կամենում վեր առնել, ասելով՝ թէ ծա-
ռայութեամբ չի արժանացի:

— Ա՛յ եր առ՝ ծերունի, ասաց անցաւ օրը: Կարելի
է փոքր ժամանակաւ քեզ համար զանա՛ կրդաւանայ:
Բայց որովհետեւ Յովհաննէսը, իրա խաճախեցաւ

արտ թեան պատճառաւ չէր համարձայնում վեր առնել քննարկած փողը, Կնդուր համար սան տեղը ուժով զրեց նրա ծոցը, բնաւ ինչ չընթերցելով, թէ դնում է իրա մանակի մօտ, Բնայ ճանապարհ գլխից նրանց մինչեւ դուռը, և Մատեւոս բարի ճանապարհ տայ տակելով, վերադարձաւ:

Յովհաննէսը Կնդէս շտապում էր, որ կարծես թէ որմէն բշտւում էր՝ ամենեւին ծեծելով: Բայց որովհետեւ անցաւ արդէն, պատճառ չունէր, Կնդուր համար նրանց մէջ ծաղեցաւ տարածայնութիւն, որ շատով փոխուեցաւ: Կնդէս Յովհաննէսը արդէն պատրաստում էր մէնակ գնալու, բայց նրա քանդակաւոր թիւնից, նրանց բարձր խառնեցութիւնը հաւարեց նրանց, դիմին մէկ քանի մարդիկ, որմէք պարագայ թեմից պատեցին վիճաբանի չորս կողմը և բաւ ստիտութեան քաջաւերում էին նրանց մէջը տարտել ծեծուելով:

Իսկ միջոցումը՝ երբ որ ամբողջ խռնում ճանապարհ չէր տալիս Յովհաննիսին անց կենալու, ասեցիք նկատեց զոգրութիւնը: Զրգիտեմ գիպուածը թէ ճակատադիր չէրացրել էր Յովհաննիսին զոգրութեան ժամանակը, և նա բաց էր թողել արկը, ուր դրած էր մանեակը: Տան տեղը խիստ դուրս վաղեց անից: Հասնելով ամբողջին և պատմելով անցքը, նա խիստ ընկաւ անցաւ: Վրա և սկսեց վերադառնալ: Մտաւ մօտ, բայց ի մէկ մանկ թը և մէկ քանի մանր շուշեքով պահած դեղորայքը ուրիշ բան չըզանուեցաւ: Յովհաննէսը կամեցաւ պաշտպանել իրա սրտաւոր բռնահարութեամբ, բայց ամբողջ խիստ բռնեց նրա ձեռքերը և ոտքերը և մէկ բազում անգամ տարադրուց: մանեակը չըկար: Տանեքը ընկաւ ճանապարհորդների սանկերը և խնդում էր ներպալ թիւն:

Թանկագին բան էր, և բաց յայնմանէ իշխանին էր, ասում էր նա լայ ընկելով: Բայց ի ձեռքանից ինձ մօտ ոչ ոք չի ելել, Կնդուր համար իմ կարծիքը տղայի ձեզ վրա ընկաւ: Արեւիք էր ի տէր Մատեւոյ իմ անմատչելի զրպարտութեան:

Բնայ որք ասաց միայն, որ նա միտանգամ աւելի զոգր լինէ և օրով կհարով չըզրպարտի անմեղ մարդու: Բայց Յովհաննէսը ստատիկ կապեցաւ:

Մէկ բարեկամ, անպատուութեան գինը պէտք է հաստատեն, բղաւում էր նա շրքեր հագնելով: Իսկ անցաւ չեմ թողնել կո բանը: Ձեռքը լինէ է կարծում: Ինքը փող շատ ունի, ուրեմն կարող է ամէն մարդու զրպարտել: Վնասը Բաղրաբաւեալի մօտ:

Ի դուր անցաւ արդէն յարան թողնել պահանջը, գնեաւ նրա հիւրանկարութեան շնորհակալութեան փոխարէն: Յովհաննէսը բել էլ չէր ուղում:

Բաղրաբաւեալի մօտ, Բաղրաբաւեալի մօտ բըղաւում էր նա յամենայն զօրութեան: Իսկ բարեկամներն էլ միտան տանեմք, սքը ինձ խայտառակեցին սող փորցումը:

Մեկուր ցրուեցաւ: միայն մէկ պատանի ուշացաւ և ընկաւ Յովհաննիսի ձեռքը: Արանք սկսեցին մարտնչել: Երբ որ Յովհաննէսը ստատիկ խիստ պատանեակին, նա բռնեց նրա մըքից և ինչքան զօրումը զու կար բաշեց: Միտքը սող մնաց, բայց տղի ձեռքին մնաց մանեակը:

որ կապած էր մըքի տակին:

Բանը խիստ փոխուեցաւ: Յովհաննիսին բռնեցին, ցրուած ամբողջ լսելով էս համարը կրկին հաւարուեցաւ, և խեղճ զոգրին թրեւեցին դատաւորի տուն, անգաղար բռնեցը տողով, սցիկ խիստ և յիշայնեքով: Բնայ որք գնաց Յովհաննիսի ետեւից, կարծես թէ, պէտք հաւարքը թեան քան թէ կարեկցութեան պատճառաւ:

Բաղրաբաւեալը դեռ բնած էր, պէտք էր սպասել, մինչեւ որ նա բարեհաճի զարթել: Իսկ սպասելու ժամը խիստ անցանք էր Յովհաննիսի համար: Հարուածներ, տպաւորներ, երկնամբ և յիշայնեք թափում էին նրա վրա ամէն կողմից: Բաղրաբաւեալ թեան Կնդան շուշեք էր, որ գնեաւ էս միթիթարութեան էլ չունէր, որ հարկի փոխարէն տաւ հասուցանի:

Մերձագէտ Բաղրաբաւեալը վերկայաւ և կանչեց պահանջողին և պատասխանատուին: Տանիքը գանդատը լսելուց յետոյ, նա հարցրուց վնասին, ձեռքը քսեց իրա ճակատին և տուեց սյա վճիւր:

Գոցի աջ կուր մինչեւ արմանեք կորել: ասեցիք մէկ մէկ տակաւից պահանջել գանձարանի համար զորացած իրմինի դնի համեմատ: Իսկ Բաղրաբաւեալը առաւ, ար վաղ զարմաղալ անելու համար և մէկ մէկ վաղ պահանջել բարեկարգութեան համար:

Որովհետեւ էս ժամանակը բողբ (տպելեաղիա) չըկար, վառն օրոյ առանց կարծեաց վճիւր խիստ պէտք է կատարուէր: Բայց Յովհաննիսի բախտից, Կնդանին, երբ որ պատրաստում էին նրա կուրը կարելու, նոր առաջուանից աւելի բարձր աղաղակ բարձրացաւ փորցումը: Մուհանգալները վարում էին ամէն փորցնելումը դուշով՝ շատով, շատով հմուտ բժիշկ հասցրեք իշխանի պալատը: Իսկ շիտ թի պատճառ էր իշխանի նըշանածի յոնկարծակի հիւանդութիւնը: Ի հարկէ էս պիտի վստմ բանի համար Յովհաննիսի զօրք յետ ընկաւ: Հրամայելով՝ որ նրան բռնած պահին, քաղաքապետը վաղեց պալատը, Մրա ետեւից ամէնքը, ով որ մանանիս խարդալ, գնել կամ տղուկ կաշնել զիտը, վաղեցին իշխանահայն գնդ անելու: Բաղրաբաւեալի տանը մնացին միայն Յովհաննէսը, նրա երկու պահապանները և անցաւ օրը:

Յարմար ժամանակ գտնելով անցաւ արդէն մօտեցաւ Յովհաննիսին և ասաց՝

— Հիմա էլ հօմ չես կարող թարցնել: Վաղը թիւնը բռնուեցաւ: Իսկ եթէ ուղում ես, որ կուրդ սող մնայ, խոտալանումը, թէ դու տղեք կերար իմ հացը:

Իսկ ընդ ասացի, որ ես չեմ. ոչ դիտեմ, ոչ էլ տեսել եմ, պատասխանեց Յովհաննէսը կարական ձեռով:

Բնայ որք գրաւար թափ տուեց, և ուրիշ հարցմաններ չանելով, գուրա եկաւ տանից և գնաց պալատը:

Ինչպէս գոցեակներն և տղախններն զօրալու ձայնից կորել էր խառնու: Խեղճ նորադեմէն իրա գլխի մաղերն էր զջրում և ոսկու ջուրներ էր խոտանում, ով որ սղաղի նրա սիրտխնին: Բնայ որք, իրան բժիշկ անուանելով՝ հասաւ էս սենեակը, որ տեղ պառկած էր օրիորդը: Թէ որ իշխանը խոտացած էլ չըլինէր լաւաց:

նելու համար հարուստ վարձատրութիւն, միայն մեռնող աղջկայ կերպարանքն էլ բաւական էր, որ ամէն մարդ թռչէ նրան աղաւթելու: Քաթանի պէս սպրանսած, կիւսաւ փակուած աչքերով, ձեռքերը թափաշած ընկած զառ փարջայ վերմակի վրա, իշխանի նշանաձր պառկած էր անշարժ մարմարեայ արձանի պէս: Միայն ժամանակ առ ժամանակ բարձրացող կուրծքից և նուաղ հառաչանքից, որ հազիւ արձանիւնէր նրա սպրանսած շըրթերէն, կարելի էր նշմարել, թէ նա դեռ կենդանի է: Միջուորը մտիկ տուեց նրա վրա սուր աչքով և աւսաց օգնել կարելի է: Կէս ժամ ինձ ժամանակ տուէր: Իշխանը ընկաւ նրա վրա և փաթաթուեցաւ:

— (Պննի, միայն օգնիր, իմ բոլոր գանձարանը քեզ վարձատրութիւն:

— Հորհակալ իմ իշխան, Լա բոլորէս ես կերթամ և կըրտարասեմ դեղ, և զընտըս պատասխանաւ տու կընեմ սրա կեանքի համար:

Միջուորը դուրս եկաւ պալատականների ուղեկցութեամբ և գնաց Քաղաքապետի տունը: Լա միջուորը Քաղաքապետը շատ իրաւացի մտածելով, թէ իշխանուհւոյ հիւանդութիւնը չի կարող յետ դէլ արդարաւարտութեան կատարումը, արդէն կարողադրում էր, որ գողը կուռը կտրուի: Յովհաննիսի շըրթ հանել էին և շապկի աջ կուսն թեւը բարձրացրել էին: Թէ որ մէկ վայրկեան էլ անց էր կացել, խեղճի մէկ կուռը կը պակսէր, բայց եղբայրներն տու մտաւ անցաւորը:

— Սպասեցէ՛ք՝ բղաւեց նա, բռնելով գահիճի ձեռքից, պէտք է ես փոքր ինչ խօսեմ դրա հետ:

Քաղաքապետը տեսնելով պալատականներին, հրամայեց որ պատուհասը կանգնեցնեն: Միջուորը մօտեցաւ Յովհաննիսին և կամեց աւսաց նրան:

— Կրկին հարցնում եմ՝ դու կերար հացը:

Իրեւի թէ նա յոյս ունէր, որ Յովհաննիսը իրա կուռը սաղ պահէր, համար կըստիպուի ճշմարիտը ասել:

— Բաւական վրայ, ես չեմ, թէ կուռ էս բոլորէս երկու կուռն էլ կարեն, պատասխանեց Յովհաննիսը սր-սպրանսած:

— Ուրեմն, եթէ դու չես, բանը վերջացել է, աւսաց անցաւորը, և յետոյ երեսը գարձնելով պալատականներից դէպ ի մէկը, աւսաց յայտնի իշխանին, թէ ես կազատեմ նրա նշանաձին, եթէ նա կընելի էս ուղորմելուն, որ իմ ընկերս է:

Պալատականը վաղեց պալատը:

Իշխանը էն բոլորէն պատրաստ էր ներելու չարա-գործութիւնների մէջ հնացած աւազակին էլ, միայն թէ աղաւթի իրա սիրեկանին:

Յովհաննիսին արձակեցին, և նա անցաւորի հետ միասին գնաց պալատը: Ինտեղ արդէն վերջին յոյսն էլ կորցրել էին: Հիւանդը հազիւ էր շունչ քաշում և մահուան սառնութիւնը արդէն սկսել էր ծածկել նրա գեղեցիկ մարմինը: Միջուորը շուտով հանեց իրա տուրքակից մէկ փոքրիկ շուշու ջրալի դեղ և մէկ բանի կաթիլ կաթեցրուց մեռնողի բերնումը: Հէնց ինչպէս հրաշալի հեղանիւթը կուռ գնաց, խոյսն թեթեւ կարմրութիւն խաղաց սպրանսած աչքերի վրա, թափաշած ձեռները շըրթեցան, շնաւարտութիւնը աւելի քորեցացաւ, և մէկ բանի

բոլորէնց յետոյ գեղեցիկ աչքերը բացուեցան:

Լա ինչպէս ծանր էի քեան, և ի՞նչ գորհուրի ի երազ էի տեսնում, աւսաց աղջկայ, ձեռքը քսելով իրա ձախատին:

Միջուորը էր իշխանի ուրախութիւնը: Նա ընկաւ իրա նշանաձին վրա, համբուրում էր նրա ձեռները և ոտները, գրկում էր անցաւորին, դայեակներէն, աղաւթի կեններէն, Յովհաննիսին, ամենքին՝ ով որ ձեռն էր ընկնում:

Հիմա պահանջի՛ր ինձանից ինչ որ քո սիրտդ ուզի, աւսաց նա անցաւորին:

Լա արդէն ստացել եմ իմ վարձը՝ իշխան, պատասխանեց անցաւորը, ուրիշ վարձ ինձ պէտք չէ:

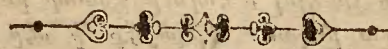
Ին իրա տեղը մնայ, աւսաց իշխանը եւ խոտուցել եմ հարուստ վարձատրութիւն աղատողին և իմ խոստմանը կրկնատրեմ:

Հորհակալ եմ՝ իշխան: Բայց ուր տանեմ քո ոսկին: Մուտաւոր անելու ես տուր չեմ, պահելը շատ նեղութիւն ունի:

Լա պառաւ յիմար, մտքումը ասում էր Յովհաննիսը, և սիրտը չըհամբերելով արմունկով խիեց անցաւորին: Թէ ինքը չեւ ուղում, գտնեմ ինձ համար վերաւ, աւսաց նա նրա ականջումը:

Յովհաննիսի բաղդից իշխանը չէր կամենում ականջ դրնել սչինչ բացատրութեանց, և խոյսն հրամայեց բժշիկ գգակը սկսով լքցնել: Բայց յայտնան հրամայեց պատասխել անցաւորների համար ամենից լաւ սենեակը պալատի մէջ և կերակրի նրանց իրա իշխանական սեղանից: Միջուորն կամենում էր կատուրեցն էլ հրաժարուիլ, բայց երբ որ իշխանի հարմարացուն աւսաց նրան՝ գտնէ իմ խաթրո համար, մնա մէկ օրուր եւ կարողանամ իմ աղաւթողին մտիկ տալ, անցաւորը չըկարաց ընդդիմանալ եւ հրաւերէին այնպիսի գեղեցիկ օրտորից: Նա մնաց:

Հարմարութեամբ 19/12 Հարունակեացի: 157

Սեղանի սպիտակեղէնի կարմիր գինւոյ բծեր (լաբերը) դուս բերելայ հնաբը:

1) Կարմիր գինւոյ լաբ ընկած սպիտակեղէնը իսկոյն եւի տուած կաթի մէջը դիր, մի փոքր տրորի, և ապա պարզ սառը ջրով ողորի: 2) Կամ ինչպէս լաբ ընկնի, շուտ լաւ հացի գինւով լաւ և ապա սառը նով ու տաք ջրով, և յետոյ ողորի խոտակ սառն ջրով: 3) Լաբերը տրորի երկու կողմիցը մամի ճրագումով և մի քանի օր տաք տեղ դիր, իսկ ամառ ժամանակը արեւումը, և յետոյ լաւ լաւ խոտակ ջրով:

Печатать позволено

Тифлис. Мая 5-го 1858 года. Ценсоръ Н. Каптеазовъ.

Խմբագրիչ Սեփական Քահանայ Սահրիւնեան: Ի Տպարանի Ներսիսեան Հոգևոր Կարօղի Հայոց ընծայելոյ Մկնտական Ընդ Գեղարդի, բժրունայ: ԹԻՖԼԻՍ: